

А. П. ЧЕХОВ. МЕДВЕДЬ (1888)

Смирнов (*дразнит.*) ... Да-с! Было время, когда я ломал дурака, миндальничал, медоточил, рассыпался бисером, шаркал ногами... Любил, страдал, вздыхал на луну, раскисал, таял, холодел... Любил страстно, бешено, на всякие манеры, черт меня возьми, трещал, как сорока, об эмансипации, прожил на нежном чувстве половину состояния, но теперь — слуга покорный! Теперь меня не проведете! Довольно! Очи черные, очи страстные, алые губки, ямочки на щеках, луна, шепот, робкое дыханье — за всё это, сударыня, я теперь и медного гроша не дам! Я не говорю о присутствующих, но все женщины, от мала до велика, ломаки, кривляки, сплетницы, ненавистницы, лгунишки до мозга костей, суетны, мелочны, безжалостны, логика возмутительная, а что касается вот этой штуки (*хлопает себя по лбу*), то, извините за откровенность, воробей любому философу в юбке может дать десять очков вперед! Посмотришь на иное поэтическое создание: кисея, эфир, полубогиня, миллион восторгов, а заглянешь в душу — обыкновеннейший крокодил! (*Хватается за спинку стула, стул трещит и ломается.*) Но возмутительнее всего, что этот крокодил почему-то воображает, что его шедевр, его привилегия и монополия — нежное чувство! Да черт побери совсем, повесьте меня вот на этом гвозде вверх ногами — разве женщина умеет любить кого-нибудь, кроме болонок?.. В любви она умеет только хныкать и распускать нюни! Где мужчина страдает и жертвует, там вся ее любовь выражается только в том, что она вертит шлейфом и старается покрепче схватить за нос. Вы имеете несчастье быть женщиной, стало быть, по себе самой знаете женскую натуру. Скажите же мне по совести: видели ли вы на своем веку женщину, которая была бы искренна, верна и постоянна? Не видели! Верны и постоянны одни только старухи да уроды! Скорее

MEDVĚD

Československá televize, 1961

SMIRNOV: ... Prosím, já připouštím, že byly doby, kdy jsem se choval jako blázen, kdy jsem byl sámý med, cukroval jsem jako hrdlička, nožkama jsem šoupal, nyl jsem, strádal, hekal při měsíčku, rozplýval se, tál a chladl, miloval jsem vášnivě, šíleně, všemi způsoby, dokonce jako vrána jsem krákal o ženské emancipaci, prošustroval jsem půl velkostatku ze samých něžností, toho konečně nelituju, ale dnes, dnes už nevletím na špek, basta. Oči černé, vášnivé pohledy, retы malinové, d'ulíčky do tváří, šišli myšli při měsíčku, tklivé vzdechy. Za tyhle krámy, vážená osobo, dneska nedám ani zlámaný pětník! Nemluvím o přítomných, ale jinak všechny ženy, od zelených koníků až po ty úplně odkvetlé, jsou jen kokety, komediantky, klepny, závistnice, lhářky prolhané, nádoby plné malichernosti a bezcitnosti. Logiky nemaj ani za grejcar. A pokud tohodle se týče, promiňte, že to tak řeknu, každý brabec může dát filosofovi v sukních deset napřed. Podívejme se, prosím, na takové poetické stvořeníčko. Samý mušelínek, samý zefírek, milion milostných ach ech ich och uch. Ale nahlédni do duše — a je to jen prachsprostý krokodýl! A nejmíc mě dopálí, že ten filosof si myslí, a já nevím proč, že je to nějaké umělecké dílo, že je to šedévr, že má patent na něžnost. U všech čertů! Promiňte. Pověste si mě tady, milostivá paní, na nějakou skobu třeba nohama vzhůru, jestli žena je schopna vůbec milovat kromě těch mopslíků nebo těch ratlíků. To jsou ti tlustí psíci, tací s tou dečkou, takhle to chodí. Fňukat a tvářit se jako sedm drahejch let, to ano, a říkat tomu láska. Ale tam, kde muž skutečně trpí a přináší oběti, tam její láska spočívá v tom, že fechtuje šlojířem a špekuluje, jak by ho ještě pevnějc chytla za nos. Milostivá paní, osud se k vám zachoval macešsky, v tom smyslu, že vás stvořil ženou. Můžete mi tudíž odpovědět sama z vlastní zkušenosti jakožto žena, prosím, na vaše čisté svědomí — viděla jste někdy někde ženu, která by byla věrná a stálá? Neviděla! Protože věrné a stálé můžou být než baby a ochechule. To spíš potkáte kocoura dvanáctáka nežli věrnou a stálou ženu!

MEDVĚD *Přel. Pavel Minks*

a Helena Franková (1978)

SMIRNOV: ... Ano, prosím! Byla doba, kdy jsem jim i já dělal šaška, laškoval jsem, lichotil, rozplýval se jako cukrkandl, stříhal poklonu za poklonou... Miloval, trpěl, počítal hvězdy na nebi, krákal jak vrána o emancipaci, ty něžné city mě stály polovinu majetku, ale teď — teď mě můžete vynechat! Teď už mě nenachytáte! Mě už to stačí. Oči černé jako uhle, rudé retы, hvězdy, šepot, nesmělé vzdechy — za tohle všechno, vážená paní, nedám už ani zlámanou grešli! Nemluvím o přítomných, ale všechny ženy — bez výjimky — jsou fifleny, komediantky, drbny plné nenávisti, prolhané skrz naskrz, marnivé, malicherné, bez kouska citu, s logikou přímo otřesnou a co se týče tady toho (*tuká si na čelo*), to tedy — promiňte mi mou upřímnost, ale vrabec dá takovému filosofovi v sukních fleka! Člověk se podívá na takovou něžnou bytost: mušelín, napůl bohyně, anděl, tisíce vyšších vznětů, ale uvnitř — obyčejný krokodýl! (*Uchopí lenoch židle, který zapraská a láme se.*) Ale nejstrašnější na tom je, že si tenhle krokodýl — z důvodů naprosto nepochopitelných — myslí, že má chef-d'oeuvre, privilegium a monopol na něžné city! K čertu s nimi, ať visím tamhle na té skobě vzhůru nohama, copak žena dovede milovat někoho jiného než pinčlíky! V lásce dovede jen fňukat a natahovat moldánky! Tam, kde muž trpí a přináší oběti, ona vyjadřuje svou lásku jen tím, že kroutí zadkem a kouká, jak by muže vodila za nos. Vy máte taky tu smělu, že jste žena — musíte znát podle sebe nejlíp ženskou povahu. A teď mi na své svědomí řekněte: viděla jste v životě ženu, která by byla upřímná, věrná a stálá? Neviděla! Věrné a stálé jsou jenom stařeny a šeredy! To dřív uvidíte bílou vránu, nebo potkáte kočku s rohama než věrnou ženu!

вы встретите рогатую кошку или белого вальдшнепа, чем постоянную женщину!

П о п о в а . Позвольте, так кто же, по-вашему, верен и постоянен в любви? Не мужчина ли?

С м и р н о в . Да-с, мужчина!

П о п о в а . Мужчина! (*Злой смех.*) Мужчина верен и постоянен в любви! Скажите, какая новость! (*Горячо.*) Да какое вы имеете право говорить это? Мужчины верны и постоянны! Коли на то пошло, так я вам скажу, что из всех мужчин, каких только я знала и знаю, самым лучшим был мой покойный муж... Я любила его страстно, всем своим существом, как может любить только молодая, мыслящая женщина; я отдала ему свою молодость, счастье, жизнь, свое состояние, дышала им, молилась на него, как язычница, и... и — что же? Этот лучший из мужчин самым бессовестным образом обманывал меня на каждом шагу! [...]

П о п о в а (*сжимая кулаки и топая ногами*). Вы мужик! Грубый медведь! Бурбон! Монстр!

С м и р н о в . Как? Что вы сказали?

П о п о в а . Я сказала, что вы медведь, монстр!

С м и р н о в (*наступая*). Позвольте, какое же вы имеете право оскорблять меня?

П о п о в а . Да, оскорбляю... ну, так что же? Вы думаете, я вас боюсь?

С м и р н о в . А вы думаете, что если вы поэтическое создание, то имеете право оскорблять безнаказанно? Да? К барьеру!

Л у к а . Батюшки!.. Угодники!.. Воды!

С м и р н о в . Стреляться!

П о п о в а . Если у вас здоровые кулаки и бычье горло, то, думаете, я боюсь вас? А? Бурбон вы этакий!

С м и р н о в . К барьеру! Я никому не позволю оскорблять себя и не посмотрю на то, что вы женщина, слабое создание!

П о п о в а (*стараясь ерекричать*). Медведь! Медведь! Медведь!

П О П О В О В А : Dovolte, kdopak tedy podle vás je věrný a stálý v lásce? Snad ne muž?

С M I R N O V : Ano, muž.

П О П О В О В А : Muž? Muž prý je věrný a stálý v lásce? To jsou mi novinky! Podívejte se, jakým právem můžete takhle mluvit? Muži jsou věrní a stálí? Když už jsme tedy došli tak daleko, tak vám něco řeknu. Ze všech mužů, které jsem kdy znala, byl můj nebožtík nejlepší. Milovala jsem ho vášnivě, celou duší, jak jen může milovat mladá, myslící žena. Dala jsem mu své mládí, své štěstí, život, celé své jmění. Patřil mu každičkový můj dech, modlila jsem se k němu jako pohanka. A co byste řekl? Tenhle pravzor muže mě podváděl na každém kroku tím nejnestydatějším způsobem...

П О П О В О В А : Vy klacku! Vy medvěde jeden! Vy mormone škaredý! Jesetere!

С M I R N O V : Co jste to řekla?

П О П О В О В А : Řekla jsem jesetere!

С M I R N O V : Jakým právem mě urážíte?

П О П О В О В А : Urážím vás... nu a co má být? Vy si myslíte, že se vás bojím?

С M I R N O V : A vy si myslíte, že když jste půvabné stvoření, tak že se od vás nechám beztrestně urážet? Já vás vyzývám na souboj! Budeme se střílet!

П О П О В О В А : A vy si myslíte, že když máte bicepsy a býčí šíji, že se vás budu bát, jesetere, ano?

С M I R N O V : Já nestrpím, aby mě kdokoliv beztrestně urážel, slyšíte? A to, že jste žena, slabé pohlaví, na to nebudu brát žádný zřetel!

П О П О В О В А : Jeseter jste! Jeseter, jeseter!

П О П О В О В А : Dovolte, kdo je tedy podle vás věrný a stálý v lásce? Snad ne muž?

С M I R N O V : Ano prosím, muž.

П О П О В О В А : Muž! (*Jízlivě se směje.*) Muž je věrný a stálý v lásce! Poslyšte, to se vám povedlo! (*Vášnivě*) Kdo vám dal právo takhle mluvit? Muži jsou věrní a stálí! Když už jsme u toho, tak já vám tedy něco povím: ze všech mužů, které jsem kdy znala, byl můj zesnulý manžel ten nejlepší... Milovala jsem ho vášnivě, celou svou bytostí, tak jak jen může milovat mladá, inteligentní žena; dala jsem mu své mládí, štěstí, život, celé své jmění, byla bych za něj dýchala, vzývala jsem ho jako modlu, a... co z toho? Tento muž, nejlepší z mužů mě bezostyšně podváděl na každém kroku!

П О П О В О В А (*zatíná pěsti a dupe*): Jste křupan! Surovec! Medvěd! Rabiát! Jste monstrum!

С M I R N O V : Co jste to řekla?

П О П О В О В А : Řekla jsem, že jste medvěd, monstrum!

С M I R N O V (*k ní popojde*): No dovolte, kdo vám dal právo takhle mě urážet?

П О П О В О В А : Ano, já vás urážím... a co má být? Myslíte si, že se vás bojím?

С M I R N O V : A vy si myslíte, že když jste něžná bytost, tak máte právo beztrestně mě urážet? Ano? Vyzývám vás na souboj!

Л У К А : Proboha!... Prokristapána!... Vodu!

С M I R N O V : Bude se střílet!

П О П О В О В А : Vy si myslíte, že když máte býčí šíji a ruce jako lopaty, že se vás bojím? Co? Rabiáte jeden!

С M I R N O V : Bude se střílet! Nedovolím nikomu, aby mě urážel a je mi úplně jedno, že jste žena, slabé pohlaví!

П О П О В О В А (*se snaží ho překřičet*): Medvěd! Medvěd! Medvěd!

ЛЕБЕДИНАЯ ПЕСНЯ (КАЛХАС), 1887

Светловидов. ... Старость... Как ни финти, как ни храбрись и ни ломай дурака, а уж жизнь прожита... шестьдесят восемь лет уже тю-тю, мое почтение! Не воротишь... Всё уж выпито из бутылки и осталось чуть-чуть на доньшке. Осталась одна гуща... Так-то... Такие-то дела, Васюша... Хочешь — не хочешь, а роль мертвеца пора уже репетировать. Смерть-матушка не за горами... (*Глядит вперед себя.*) Однако служил я на сцене 45 лет, а театр вижу ночью, кажется, только в первый раз... Да, в первый раз... А ведь курьезно, волк его заешь... (*Подходит к рампе.*) Ничего не видать... Ну, суфлерскую будку немножко видно... вот эту литерную ложу, пюпитр... а всё остальное — тьма! Черная бездонная яма, точно могила, в которой прячется сама смерть... Брр!.. холодно! Из залы дует, как из каминной трубы... Вот где самое настоящее место духов вызывать! [...] Стал я после той истории... после девицы этой... стал я без толку шататься, жить зря, не глядя вперед... Разыгрывал шутов, зубоскалов, паясничал, развращал умы, а ведь какой художник был, какой талант! Зарыл я талант, опошлил и изломал свой язык, потерял образ и подобие... Сожрала, поглотила меня эта черная яма! Не чувствовал раньше, но сегодня... когда проснулся, поглядел назад, а за мною 68 лет. Только сейчас увидел старость! Спета песня! (*Рыдает.*) Спета песня! [...] Какой я талант? Выжатый лимон, сосулька, ржавый гвоздь, а ты — старая театральная крыса, суфлер... Пойдем! (*Идут.*) Какой я талант? В серьезных пьесах гожусь только в свиту Фортинбраса... да и для этого уже стар... Да... Помнишь это место из «Отелло», Никитушка? [...] Или вот еще:

Вон из Москвы! Сюда я больше не ездук.
Бегу, не оглянусь, пойду искать по свету,
Где оскорбленному есть чувству уголок!
Карету мне, карету!

LABUTÍ PÍSEŇ (Kalchas)

Přel. Vincenc Červinka, 1940

SVĚTLOVIDOV: ... Stáří... Krut' se, jak chceš, dělej ze sebe hrdinu a naparuj se, jak chceš, ale život je už prožit... 68 let je už pryč, poroučím se! Ty nevrátíš... Z láhve je již vše vypito, zůstala sotva troška na dně... Zůstala jen sedlina... Ano, ano... Tak je to, Vasjušo... Chtěj nechtěj, ale už je čas, aby sis zopakoval úlohu mrtvého. Kmotříčka smrt není za horami... (*Dívá se před sebe.*) Ale zvláštní věc: sloužím na divadle 45 let, ale divadlo v noci vidím, zdá se mi, právě poprvé... Ano, poprvé... Věřu je to kuriózní, aby to kat spral... (*Popojde k rampě.*) Nic není vidět... Nu, náповědovu budku trošku vidět je... a tuhle nečíslovanou lózi, pult... ale všecko ostatní ve tmě! Jako černá, bezedná jáma, jako hrob, v němž se schovává sama smrt... Brr... To je chladno! Ze sálu táhne jako z komína. Tohle by bylo znamenité místečko pro citýrování duchů! [...]

Počal jsem se po této historii... po té dívce... počal jsem se motat bez rozumu, žil jsem všelijak, nepomýšleje na budoucnost... Hrál jsem šašky, posměváčky, tropil si z lidí blázný, klesal mravně, a přece jsem byl takový umělec, takový talent! Zakopal jsem svoji hřivnu, zevšedněl jsem, jazyk ochromil, zmařil jsem v sobě obraz i podobenství boží... Sežrala, pohltila mě tahle černá jáma! Necítil jsem to dříve, až dnes... když jsem se probudil, pohlédl jsem dozadu a za mnou 68 let. Teprve teď jsem uviděl stáří! Dozpívána píseň! (*Vzlyká.*) Konec písně! [...]

Jaký jsem to talent? Vymačkaný citron, mazavka, rezavý hřebík, a ty jsi — stará divadelní krysa, náповěda... Pojďme! (*Jdou.*) Jaký jsem to talent? Ve vážných kusech se hodím jenom do družiny Fortinbrasovy... a i na to jsem již starý... Ano... pamatuješ se na tohle místo z „Othella“, Nikituško? [...] Anebo ještě tohle:

Ven z Moskvy, rychle ven! Již se sem nevrátím.
Do světa odejdu — zde starosti své nechám.
Tam v tichém koutě kdes spočinu s citem svým!...
Hned kočár sem! Již spěchám!

LÁHEV JE PRÁZDNÁ, ZŮSTALO JEN TROŠÍNKU NA DNĚ.

Přel. Leoš Suchařípa, 2005

SVĚTLOVIDOV: ... Stáří... Ať děláš, co děláš, ať se tváříš jako hrdina, nebo ze sebe děláš blbečka, život už máš za sebou... Sedmdesát pět ti už napočítali a maucta! Ty už nevrátíš... Láhev je prázdná, zůstalo jen trošinku na dně... Tak je to... Je to tak, Vášeňko... Je zkrátka načase začít zkoušet roli mrtvoly. Smrt kmotříčka není za horami... (*Dívá se do hlediště.*) Stejně, v divadle hraju už 50 let, ale myslím, že v noci vidím hlediště poprvé... Jo, prvně v životě... A je to podivaná, kdyby tedy bylo něco vidět... Nic není vidět... pár předních míst — a dál je všechno ve tmě! Černá bezedná díra jako hrob, ve kterém se skrývá sama smrt... Brrr... Zima! Ze sálu to táhne jako z lednice... Tohle je to pravé místo, kde se dají vyvolávat duchové! [...]

Začal jsem potom, po té záležitosti s tou slečnou... Začal jsem se jen tak flákat, žít zbůhdarma... Neměl jsem proč někam jít... Hrál jsem si šašky, poškleboval se a dělal kašpara, a kazil dobré mravy, ale přesto jsem byl herec, měl jsem talent! Zahrabal jsem svůj talent, zbanálněly a polámaly se mé výrazové prostředky, ztratil jsem image a osobnost... Sežrala a spolkla mě ta černá díra! Dřív jsem to necítil, ale dneska... Když jsem se probudil a podíval se zpátky, vidím, je za mnou sedmdesát let. Teprve teď jsem se tomu podíval do očí — mému stáří! Píseň je u konce! Píseň je u konce! [...] Jakýpak já mám talent? Ve vážné hře můžu hrát tak akorát v družině Fortinbrasově, ale i na už jsem starý... Tak, tak... Pamatuješ si tohle místo z „Othella“, Nikito? [...] A ještě tohle:

Pryč z Moskvy, pryč! Sem se už nechci navrátit.
Utíkám, prchám pryč a jdu si hledat v světě,
kde útočiště je pro uražený cit!
Kočár! A tryskem jeďte!